

Nevěsta u Bezručů jako svět ženské duše

U Bezručů běží Ostrá sezóna symbolizovaná obrysem žiletky a jak uvádí umělecký šéf Martin Františák, má to být rovněž ostrost námětů týkajících se rodiny a generací. Toto naplňuje hra Nevěsta vycházející z deníků nalezených po ženě z valašské vesnice.

Osudy osaměle žijících žen, matky a dcery, ostatními vesničany přezdívaných „nevěsty“, zachytil Františák jako sled obrazů, v nichž se prolíná dnešek s minulostí. Moralita o tom, jak převratné proměny doby ovlivňují charaktery postav, je však také scénickou básní o slabosti lidí a síle přírody. Podle slov autora mu šlo o náhled do světa ženské duše. Hra měla premiéru 12. listopadu

Minulost ožívá Děj se odehrává v jedné kulisách, v průřezu chalupy vidíme nuznou domácnost a ta se v druhé části změní na myslivnu, kde se scházejí vesničané. Všichni jsou to přivandrovalci či jejich potomci, kteří po válce obsadili chalupy po Němcích a pak se podle svých charakterů vyrovnávali s režimem. Nejúspěšnější je bývalý starosta, nyní vesnici řídí jeho syn. Dostal na studii vnuka a prodal kus pole ke zřízení autobazaru.

Starostovi se dovede postavit jedině učitel, který však stále více pije. Matka a její dcera přicházejí do pohraničí s nadějemi, ale pro osamělou ženu s dítětem to není snadné, a tak za výpomoc platí svým tělem, nejprve matka a pak i dcera. Po matčině smrti je starostou přinucena odejít z vesnice. Minulost ožívá, když se po letech objevuje ve vesnici žena, tvrdící, že je dcerou té vyhnané a chce splnit její přání...

Ve hře soustředěné na několik událostí od konce války až po současnost se dnešek střídá s minulostí, někdy na scéně současníci přihlížejí dřívějším dějům. Slyšíme pár dat, v denících dcery jsou to tíživé sny o mamince z roku 1955, zmíněna je smrt prezidenta Svobody roku 1979. Nezávisle na lidských osudech trvá příroda, vytváří krásné západy slunce, na podzim se střelí bažanti a jaro vyvolává nostalgii: „Kdy jsme tu přišli? V květnu, ta jablůň byla jako nevěsta“ a „Třešeň vypadala jako nevěsta. Závoj padal a ona byla jako od krve“...

Účelná volba Hra byla původně napsána pro ochotnický spolek Karolinka, s nímž Františák po léta spolupracuje. Působí v něm také Josef Králík, jehož i s úlohou starosty přenesl autor do inscenace v DPB. Zřejmě tak chtěl docílit, aby se projev herců naladil na herectví zkušeného ochotníka, byl uvolněný a přirozený.

Tento přístup dává prostor jak zdrženlivému projevu Markéty Harokové jako nečekané návštěvnice Olgy, tak i podmanivě expresivnímu herectví Pavly Gajdošíkové jako citově strádající dcery vedle nejisté a poddajné matky Zdeny Przebindové. Králíkův starosta a učitel Jana Vápeníka ztělesňují silné charakterové protipóly, starostův syn Přemysla Bureše je už jen střízlivý pragmatik.

Marcela Čapková v roli ženy starostova syna i další herci mají jen menší prostor k zaujetí divákovy pozornosti. Výprava a kostýmy jsou v souladu s koncepcí hry voleny účelně, skvělá hudba Vladimíra Franze dokonale odstiňuje nálady situací. Vytknout lze jen rozvolněnost a délku první části.

Vzpomínky nenaštve Vznikání hry sleduje televizní dokument J. A. Pitínského nazvaný Nevěsta kvetoucí aneb Bašů na Valašsku. Na počátku Martin Františák cestuje s přáteli z Divadelního souboru Jana Honsy – Karolinky na valašský Santov, kde před lety v rozpadlé chalupě našel deníky paní Javorkové. Kvůli nouzi jí matka zprostředkovala náhodné muže, kteří pak pro ně něco udělali nebo zaplatili.

Deníky jsou psány nejprve dětským písmem s ozdobami, a pak, jak stárla a slepla, jsou těžkou rukou ryté. Herci z Karolinky vzpomínají na dětství, své otce, kteří vyrazili do pohraničí, na protivného starostu. Jejich vzpomínky byly dramatikovi další inspirací. Při návštěvě místa, kde žily nevěsty, Františák říká: „Jsem v klidu v jedné z těch věcí, že ty příběhy, které se v denících naznačují, byly vedeny autorem ke smíření, takže duše, vzpomínky rozestě po krajině, kde kdysi kvetla jabloň, nenaštve, spíše potěšíme“.

Odhalování minulosti a stínu, který vrhá na dnešek, vzbuzuje v divákovi mnohdy nelibé až trýznivé pocity. Nemilosrdná pravda a vyrovnávání se s ní působí v inscenaci Nevěsty podobně jako v předchozí Františákově inscenaci hry Bezruč?! svým svérázem a naléhavostí vyvolává silný, nesnadno zapomenutelný zážitek.

Autor: Milan Líčka: Nevěsta u Bezručů jako svět ženské duše. www.ostravablog.cz / 1. 12. 2010, 0:03

Přivandrovalci smutně poslepovaného času

Ostravská divadla na úpatí globalizace pokračují v hledání člověčí identity - tentokrát u Bezručů

Tenorsaxofonový leitmotiv Vladimíra Franze s nástupem basklarinetu jako ozvuku, a ještě později ve variaci violoncella provází jímavý, a přesto dost tvrdý příběh přenesený Martinem Františákem z Valaška kamsi do sudetského pohraničí v inscenaci Nevěsta v ostravském Divadle Petra Bezruče. Podkladem k jeho hře staly se deníkové záznamy valašské cérky od vrchu Santov u Valašské Bystřice o její matce. Obě to měly v životě těžké. Přivandrovalkyně ve vykořeněném kraji, kam se v poválečném vylidnění nastěhovala všelijaká směska. Život nelehký, samoživitelka Matka Javorková si vyvolila nejstarší řemeslo.

Žití bez pospolitosti Františák se ve vypravování úspěšně pokusil uchovat nádherně básnivý, metaforický jazyk předlohy. Je to jedna z nejcennějších deviz inscenace, ve které bystré ucho může nacházet potvrzení zpěvnosti a nedostižné obraznosti balad, rekrutských, ale i lyrických písní moravsko-slovenského pomezí. O to větším kontrastem jsou osudy. K Matce Javorkové (Zdena Przebindová) chodí pro potěšení všichni neutěšení, od předsedy MNV (Josef Králík) až po velebníčka. Jakpak by k té neřestnosti nestáhla svou dceru Annu. Pavla Gajdošíková, která sklídila chválu už za muzikál Stodolní, zapadla tou rolí mezi hvězdy DPB moc dobře. Časový plán inscenace se prosmýkne šedesátými léty – vzpomínají prezidenta Svobodu – a končí v naší epoše, kdy Olga (Markéta Haroková), úředně odebraná dcera zmermomocněné Anny, přichází do rodné vesnice hledat vlastní kořeny. Nikoli nadarmo vtiskl Františák do záhlaví hry: Odehrává se tam, kde jednou bude všude. Je to jeho malé osobní účtování s neodvratností globalizace, na které lidé slušní a přemýšliví musí každý sám za sebe žet ze všeho nejvíc ztrátu pospolitosti.

Byli lidé, byli Zmíněný Franzův leitmotiv nesentimentálně objímá karpatské krajinné harmonie harmonií hudební. Je v něm slyšet ozvuk saxofonové nostalgie Ladislava Lise mezi kozami v Menzlových a Hrabalových Slavnostech sněženek. Skoro všechny postavy Nevěsty se honosí přístavkem přivandrovalce: z Valaška, z Brna, z Hané, z Ostravy, z Kysuc. Stali se zastupiteli, starosty, doktory, majiteli autobazaru, učiteli, studenty...Možná kdysi vykročili k novým zítřkům, někteří i několikrát. Byli lidé, byli, ale sa minuli. Zůstaly po nich závist, zloba, hrabivost, zpanštěllost, křivda a chlast. A nic není možné vrátit.

Autor: Jiří P. Kříž: Přivandrovalci smutně poslepovaného času / Deník Právo

Nevěsta u Bezručů se pokouší o magický realismus

Autor textu a režisér inscenace v jedné osobě Martin Františák vychází v textu hry Nevěsta ze skutečné situace. Hru napsal podle nalezených deníků, ve kterých objevil zápisky dcery o vlastní matce. Podle těch záznamů v horské obci na Valašsku žily před mnoha lety v malém domku dvě ženy, matka s dcerou, kterým místní říkali nevěsty, což ovšem znamenalo nevěstky. Obě ženy, přivandrovalkyně, aby přežily poté, co matka ovdověla, prodávaly svoje tělo místním mužům, a matka nutila k prostituci i svoji dceru. Tato hlavní linie příběhu má pak vedle sebe další vedlejší: v obci samotné panují neurovnané vztahy mezi domorodci a přistěhovalci. Domorodci se snaží bránit svůj domov před nájedzy přivandrovalců. Lze zde nalézt i odkaz na atmosféru lovu a v něm obsaženého zla v kontrastu s idylickým obrazem venkova. Hra začíná situací, ve které si místní lidé rozebírají majetek zbylý po nevěstách. Do vsi přijíždí neznámá žena, ze které se vyklube dcera prodávaná „nevěsty“. Příběh dostává silný dramatický náboj, a hra nabývá rozměrů antické tragédie.

Vedlejší linie, zejména téma přivandrovalců, ale i vnitřních vztahů uvnitř komunity, jsou však v inscenaci Divadla Petra Bezruče poněkud upozaděny.

Výprava Marka Cpina v první půli inscenace komplikuje hereckou práci nedostatkem místa pro hereckou akci. Situace vměstnané do malé místnosti, ve které navíc většinu místa zabírá stará postel, nemohou být jinak než statické.

Režie nejde směrem jasného a srozumitelného vykreslení vzájemných vztahů, vše směřuje spíše k jakémusi celkovému obrazu chaosu, ve kterém se divák zpočátku velmi složitě orientuje. Vše se projasní až ve druhé půli, kdy vyplavou na povrch doposud skryté příbuzenské vztahy. Díky výborně napsanému počátečnímu dialogu druhé půle představení, kdy dojde ke střetu mezi dcerou a matkou a konečně se vyjeví hloubka tragédie životů obou žen, příběh nabírá na intenzitě a diváci jsou konečně vtaženi do děje. Dialogu mezi hledištěm a jevištěm však v průběhu celého představení spíše ubližují než napomáhají nejrůznější pohybové kreace, zvukové ilustrace, sborové výkřiky, stylizované herecké projevy, které sice ozvláštňují jevištní obraz, ale ve výsledku působí retardačně. Martin Františák coby režisér tu jinak řečeno příliš rezignuje na tradiční divadelní postupy a místy až nadměru užívá obrazné řeči.

Naopak vynikající je hudba Vladimíra Franze. Vychází z lidové tradice a melodiky, v podstatě však záměrnou disharmonií destrukuje lidovou píseň. Instrumentace a frázování obsahují jazzové prvky, a všechno dohromady charakterizuje střet mezi realitou, na které se podílíme, a svědomím či výčitkami za odsouzeníhodné činy.

Z hereckých výkonů vynikají zejména práce Zdeny Przebindowé v roli matky Javorkové, a Pavly Gajdošíkové, která vytvořila hlavní postavu její dcery Anny. Zvláštní zmínku zasluhuje výkon Josefa Králíka (j. h.), ochotnického herce z DS Jana Honsy Karolinka. Jeho interpretace postavy starého Kučery, bývalého starosty, obsahuje prvky odkazující na magický realismus, díky kterému je původní Františákova předloha textem vsutku výjimečným. Bohužel mezi ostatními herci nenachází v tomto směru partnery.

Tím, že v hereckém projevu Josefa Králíka převažují prvky klasického typu, samotná inscenace nabízí debatu o směru, kterým se vydává současná činohra. V mnoha inscenacích totiž v poslední době dochází k převaze formy nad obsahem, a i Františákova Nevěsta na jevišti Divadla Petra Bezruče se právě k těmto přidává.

Autor: Ladislav Vrchovský / Mozaika | Stanice: ČRo 3 - Vltava / 14. prosince 2010

Bezručácká nevěsta se nikdy nevdá

„Škoda tý třešně. Už se jí nedá pomoci. Kdybych ji z jara ořezal, možná že by se chytla. Vypadala jak nevěsta, vždycky opuštěná se závojem až po zem. Závoj padnul a ona byla jak celá od krve.“

Před deseti lety našel Martin Františák (současný umělecký šéf Divadla Petra Bezruče) na kopci Santov staré deníky, ve kterých se skrývalo plno snových zápisků jakési ženy vyprávějící o své matce. Následovalo dlouhé pátrání po jejich původu. Nakonec se zjistilo, že ve vesnici Santov opravdu žily dvě ženy (matka s dcerou). Byly to nevěstky, za kterými chodili místní muži. Nikdo jim však neřekl jinak než nevěsty. Z této atraktivní látky vznikla hra Nevěsta, kterou se Divadlo Petra Bezruče rozhodlo zařadit na svůj letošní repertoár, a tak ji 12. listopadu 2010 uvedlo jako svou druhou premiéru Ostré sezóny. Inscenační tým tvořil režisér a autor hry Martin Františák s dramaturgem Vladimírem Čepkem (umělecký šéf a dramaturg Činoherního studia v Ústí nad Labem). Hudbu napsal přední český skladatel a malíř Vladimír Franz, o výpravu a kostýmy se postaral Marek Cpin.

Blahe na venkově

Hra je složena ze dvou časových linií, které se navzájem propojují. První se odehrává v minulosti, kde se odvíjí příběh vesnických nevěstek – přivandrovalkyň Javorkové a její dcery Anny. Druhá linie příběhu nám ukazuje obraz vesnice v současnosti. Anna Javorková leží v nemocnici a do jejího bývalého domu se „nakvartýrovala místní cházka“, která ho hodlá využívat ke svým potřebám. Do vesnice přijíždí nečekaný host doktorka Konvičná (odebraná dcera Anny) a na povrch začínají vyplouvat dávno zapomenuté a skryté prohřešky celé vesnice. Divák se zde setkává s někdy až groteskními vesnickými postavkami, se kterými je schopen se ztotožnit nebo mu můžou někoho palčivě připomínat. Každý dozajista známe alespoň jednoho „hamižného“ starostu, nepřející ženu či učitele, který si rád a často přihne. Podle mého názoru má hra určitý společenský přesah a ukazuje především nešvary moderní doby, a to jak se s nimi dnešní lidé snaží vypořádat – každý člověk „jde“ jen po majetku, penězích a jak už řekl samotný autor hry ten, komu stačí jen hliníkové příbory, páchne divností.

Celé inscenaci dominují herecké výkony hlavních ženských představitelk. Nová nadějná herečka Pavla Gajdošíková, stále ještě studentka čtvrtého ročníku Janáčkovy konzervatoře v Ostravě, přesvědčivě a s velkou energií ztvárnila postavu mladičké dívky Anny Javorkové prožívající těžké období svého života. Z veškerých jejích pohybů, gest a mimiky divák vycítí bolest ze ztráty otce a nechutenství nad tím, co všechno musí podstoupit, aby vůbec s matkou přežily. Zato Zdena Przebindová (matka Javorková) ztvárňuje svoji roli s umírněností a určitým nadhledem. Její postava je již „otřískaná“ životem a rezignovala na změnu svého společenského statusu. Marcela Haroková (doktorka Konvičná) představuje typ moderní a vzdělané ženy, má ovšem zcela nevýrazný herecký projev. Z mužské části musím zmínit hostujícího Josefa Králíka, herce ochotnického souboru z Karolinky, který do své role seděl především typově – vypadá opravdu jako bývalý vesnický starosta. Učitel v podání Jana Vápeníka touží v životě hlavně po pravdě, tu ovšem hledá pouze ve sklenice dobrého alkoholu. Současný starosta Přemysla Bureše je rázný, praktický, rozumně uvažující člověk. Ostatní herci jsou v inscenaci trošičku upozaděni a nemají velkou možnost se více projevit. Spíše jen dotvářejí celkovou atmosféru hry.

Útulná venkovská chaloupka

Scénografie se vyznačuje především svojí funkčností a jednoduchostí. Marek Cpin postavil doprostřed jeviště velkou konstrukci venkovské chalupy, jenž vybavil základním nábytkem – postel, stůl, židle, skříňka a kamna. Vytvořil dokonce sklep pomocí spodní části jeviště, které divákům otevřel a umožnil tak pohled

pod pódium, kde byly naházené staré nepotřebné věci. Celý prostor pak už jen doplňují veliké obrazy stromů (třešní) umístěné po stranách a v zadní části jeviště. Režisér je využívá jako symbolů (třešně jsou jako nevěsty) a rovněž nápaditě i na stínohru. Scénu doplňují prosté, civilní kostýmy. Muži na sobě mají kalhoty se sakem a ženy jsou oblečeny do venkovských šatů.

Výraznou složkou inscenace je reprodukováná hudba Vladimíra Franze, která nese prvky lidovosti. Skladatel často využívá netradičních aranžmá, disharmonie a kanonických postupů.

Inscenace má značně rozvleklý začátek a několik hluchých míst, které jsou zapříčiněny pomalým plynutím děje a velkými pauzami mezi hereckými dialogy. V prvních pěti minutách se na jevišti vlastně vůbec nic neděje. Divák vidí pouze dlouhou, loudavou hereckou chůzi doprovázenou scénickou hudbou. Hra Nevěsta byla původně napsaná pro ochotnický soubor Karolinka, kde se inscenace ve Františkově režii stále uvádí. Je mi ovšem trošičku záhadou, proč si zrovna tuto hru vybralo Divadlo Petra Bezruče. Mám totiž obavu, že pro větší část publika tvořenou obzvláště mladými diváky, nebude inscenace se „zastaralým“ tématem venkova, plná lidské zloby a české chamtivosti, příliš atraktivní.

Autor: Jana Nováková / www.divabaze.cz / 9. 12. 2010